

betur fides. *c. 13. h. t. l. 14. C. eod. ibi. Scripturae diversae fides sibi inuicem derogantes ab una, eademque persona prolatae nihil firmitatis habere poterunt. L. 111. tit. 18. p. 3.* Si verò à reo sit productum instrumentum contrarium instrumento actoris, nullum rejicitur: sed reus, nisi causa actoris sit favorabilis, absolvitur ab instantia Judicis, tamquam actore non probante. *c. 3. de Provation. quia in dubio favorabiliores sunt partes rei. c. 11. de Reg. jur. in 6.* Si aliquid ex instrumentis sit dignius, vel verisimilius, illi statur. *L. 14. C. de Contrah. vel commit. stipulat. Greg. Lop. in l. 111. tit. 18. p. 3. V. Ninguna dellas. 3.* Impugnatur instrumentum ratione sigilli, si hoc sit enormiter fractum, seu sculptura, & imago ita delet, ut non possit cognosci cujus sit, neque litteræ legi, vel si figura non conveniat sigillanti; v. g. Si cum Episcopum deberet representare, Regem representet; vel si per testes possit probari, esse furtivum, vel adulterium. *c. 5. de Probation. ubi per testes fuit probatum, quod cuidam instrumento alienationis fuit appositum sigillum Monasterii cum sine consensu Conventus fuisset illa alienatio facta: ac proinde tam instrumentum, quam sigillum erat suppositum. Etiam impugnatur sigillum, si per novam ceram sit agglutinatum Chartæ vetustæ. c. 6. h. t. Si sigillum est ignotum non creditur instrumento in præjudicium tertii. c. 7. h. t. creditur tamen si in nullius præjudicium cedat. Sic credimus, peregrinum esse Clericum per suas litteras formatas, quamvis sigillum non agnoscamus: In nostra Hispania, si instrumentum, etiam à Tabellione confectum, careat signo sui officii, non valet: nam vis habendi fidem publicam consistit in signo, tamquam in caractere Regio. Hevia in Cur. Philip. p. 1. §. 17. n. 31. idem est, si Charta, in qua est scriptum instrumentum, non sit sigillata sigillo Regio, vel etiamsi sigillata sit, non tamen est sigillata sigillo correspondente illi anno, & naturæ instrumenti juxta formam præscriptam pro Regnis Hispaniæ in L. 45. jurata L. 44. tit. 25. lib. 4. R. C. & pro Indiis in L. 18. tit. 23. lib. 8. R. Ind. Sed non ex eo quod instrumentum sit nullum, statim pronuntiandum est nullum, quod in eo continetur: v. g. contractus, vel obligatio: sed solum ex nullitate instrumenti sequitur, quod ipsum instrumentum non habeat vim probandi, quod in eo continetur, sed non tollit, quod ille contractus, obligatio, vel factum in instrumento contentum probari possit aliunde per tes-*

tes, vel per confessionem partis, vel alio modo *L. 1. tit. 25. lib. 4. R. C. ibi: Quæ las tales Escrituras no hagan fe, ni pruebas; aunque bien permitimos, que se puedan probar por otro genero de probanza. Acedo in L. 13. tit. 25. lib. 4. R. C. Hevia in Cur. Philip. §. 17. n. 33.*

192 4. Impugnatur instrumentum: quia suspectum falsitatis redditur ex Cancellations, rasura, littera, vel scriptura superlineari, vel ex correctione, si invenitur in loco substantiali, & suspecto: talis est ille, ex quo rei veritas maximè dependet, ut si correctio, rasura, vel mutatio inveniantur in nominibus eorum, qui scripturam, contractum, obligationem, vel negotium fecerunt, vel in tempore dilationis, vel in quantitate debiti, vel obligationis, vel in die, mense, vel anno, quo fit obligatio, vel in loco ad solutionem destinato, vel in nominibus Judicis, Tabellionis, vel testium, vel in aliis hujusmodi. *c. 6. h. t. c. 7. de Religios. domib. L. 111. tit. 18. p. 3.* Aliud est si rasura, correctio, vel mutatio facta sit ab ipso Tabellione: quippè tunc non redditur instrumentum falsitatis suspectum: debet tamen ipse Tabellio in fine instrumenti ante subscriptionem de nominibus correctis, mutatis, vel deletis sigillatim attestari, ita ut ad litteram referat omnia, & singula verba cancellata, mutata, correctæ, vel deleta, *Hispane: Testado: hoc modo—Pedro—testado—no vale—Manila entre reuñones, vale.* Etiam valet instrumentum, in quo aliqua correctio invenitur, si ex antecedentibus, vel ex consequentibus, vel ex alia scriptura authentica constare possit, legendum esse, ut est correctum. Si instrumentum sit apud adversarium, ab eo presumitur vitiatum, ac proinde innocenti non præjudicat in illis rebus, quæ legi possunt in instrumento: Et sanè instrumentum quod in aliqua parte substantiali est correctum, etiamsi respectu illius suspectum sit, non tamen est suspectum respectu aliorum Capitulorum, quæ ibidem continentur, & non solum cum correcto connexa: *L. 42. C. de Transactio. nib. Nam ut ibid. notat Gothofr. utile per inutile non vitatur. c. 37. de Reg. jur. in 6. Greg. Lop. in L. 111. tit. 18. p. 3. V. Ninguna dellas. Hevia in Cur. Philip. p. 1. §. 17. n. 34.* Si verò in loco non substantiali, sine quo scilicet subsistit res, quæ in instrumento continetur, sit rasura, vel correctio, non vitatur instrumentum. *c. 3. c. 11. h. t. ubi dicitur, quod Rescriptum Apostolicum non est vitiosum pro eo, quod in his*

dic.

ditione: Spoliarunt, hæc figura O. deerat. *L. 111. tit. 18. p. 3.* Si verò allegetur ab adversario, illud instrumentum non esse factum à Tabellione in eo subscribente, ex eo, quod littera non sit similis aliis ejusdem Tabellionis scriptis: cum ex hoc capite scriptura reddatur suspecta. *L. 111. tit. 18. p. 3.* Si Tabellio vivit, interrogatur, an illa scriptura sit ab illo facta, vel non? Et ejus dicto statur, sive neget, sive fateatur, esse suam: quod si Tabellio sit mortuus, vel valdè distans, jurat pars falsitatem allegans, se illam non allegare malitiosè, & pars, quæ instrumentum produxit, jurat, quod non faciet quo scripturæ veritas occultetur, & tunc Judex cum duobus peritis in arte scribendi examinabit, comparativque litteras utriusque instrumenti, & etiamsi tales periti dicant, litteram esse omninò disimilem alterius instrumenti litteræ, adhuc est in Judicis arbitrio recipere, vel repellere scripturam: siquidem hæc comparatio est species probationis valdè fallax. *L. 118. tit. 18. p. 3.* ac proinde similitudo litterarum aliquando plenam, aliquando semiplenam probationem pro circumstantiis faciet. Et similiter discurrendum est de dissimilitudine contra instrumentum. *Greg. Lop. in L. 118. tit. 18. p. 3. V. Acabada.* Si verò, Tabellio fateatur, se fecisse instrumentum, & ipse sit bonæ famæ, & instrumentum sit conforme protocollo, ipsi creditur; etiamsi hoc negent testes instrumentarii. Si verò Tabellio non sit bonæ famæ, creditur testibus instrumentariis, si conformiter contra Tabellionem deponant. *L. 115. tit. 18. p. 3. Hevia in Curia Philip. p. 1. §. 17. n. 33. 5.* Impugnatur instrumentum, si contineat inverisimilia, si charta sit antiqua, & scriptura recens, si in eo non servetur communis stylus simillium instrumentorum: Si diverso atramento aliqua sint conscripta, si error non levis reperitur in instrumento. Si aliquid sit additum, vel correctum ab alio, quam Tabellione, sine hujusestatione, si aliqua pars instrumenti sit consumpta in loco suspecto, vel si est subpunctatum, scissum, vel ruptum, nisi producents probet, id casu, vel vi contigisse. Etiam est suspectum, si testium subscriptiones, ita in litterarum forma, & figura sint conformes, ut ab una manu videantur confectæ. *L. 111. tit. 18. p. 3.* Etiam redditur suspectum si producatur à persona, quæ aliquando alia instrumenta falsa produxit. Semel namque malus semper præsumitur malus in eodem genere mali, ut est commune DD. effiatum

ex *c. 8. de Reg. jur. in 6.* idem est, si aliqua folia sunt addita, vel de novo consuta etiam à Tabellionibus instrumento, vel protocollo, *c. 6. h. t.* In is enim, & in similibus casibus, erit prudentis Judicis arbitrari, quanta fides his causis debeatur. Quod si in aliqua parte probetur falsum instrumentum, non ex hoc censendum est falsum, quoad capitula inconnexa, sed tantum quoad connexa. *c. 17. 3. q. 9. nisi falsitas circa locum versetur; quia dicitur esse factum Mexici, cum verè factum sit Manilæ: Tunc enim totum falsum censetur, cum hæc falsitas totam fidem instrumento adimere videatur. Si Tabellio ob falsitatem in suo officio commissam fuit condemnatus, licet sustineantur instrumenta ante condemnationem facta. *Arg. L. 3. ff. de Offic. Prætor. post condemnationem tamen facta, sunt ipso jure nulla. Arg. c. 4. de Hæret. ubi dicitur, quod damnato Authore damnantur ejus scripturæ, Libri, & opera. Et etiam comprobatur ex c. 8. de Reg. jur. in 6.**

De instrumentis, & qualiter fiant in singulis contractibus, & aliis actibus, & negotiis latè agitur in *Tit. 18. p. 3.* Et de Tabellionibus agitur in *Tit. 19. p. 3.* Et in *tit. 25. lib. 4. R. C. Et ibid. Greg. Lopez. Acedo. & alii Doctores in h. n. tit.*

TIT. XXIII.

De Præsumptionibus.

193 Præsumptio sic dicitur à præ, & sumptio, quasi ante sumptio, quia aliquid sumitur pro verò, antequam legitime probetur. Hæc quidem est alia probationis species præter dictas. *L. 8. tit. 14. p. 3. ibi: E aun ay otra natura de probar, à que llaman presumption, que quiere tanto decir, como gran sospecha, que vale tanto en algunas cosas, como averiguamiento de prueba.* Et sic potest describi: Præsumptio est ex aliquo antecedenti ad aliquid sibi connexum verisimilis deductio, sive illatio. *Greg. Lop. in L. 8. tit. 14. p. 3. vel est probabilis conjectura ex certo signo procedens, quæ alio non adducto pro veritate habetur; vel est cognitio ex circumstantiis resultans: quæ omnes definitiones in idem recidunt. Et hinc obiter notabis, quod præsumptio, de qua in præsentî longè distat à præsumptione, quæ etiam præsentia dicitur, & est nimia suarum virium confidentia, qua fit, ut quis aggregatur, vel paratus sit aggregari aliquid, quod est*

su-

supra ipsius vires. Hæc enim dicit, & supponit vitium, & defectum in intellectu, & voluntate: Siquidem est contra Legem, quam omnes lux naturalis docet: Nec enim Rex molitur bellum contra alium Regem, si ei desint vires, ut ei resistat. Nec quis turrim ædificare incipit, si sumptibus ad perficiendum careat, ne ab hominibus irrideatur: & dicant, quia hic homo coepit ædificare, & non potuit consummare, ut exemplis Christi utamur. Et Lucanus id ipsum hortatur. *Metiri sua regna decet, viresque fateri.* Et Horatius admonet: *Nec desilies imitator in arctum, unde pendem referre pudor vetet, aut operis Lex.* Et hinc deducitur præsumptionem in hoc sensu esse peccatum. *D. Thom. 2. 2. q. 130. art. 1. in Cor. Et art. 2. ait: Sed contra est, quod Philos. dicit in 2. & 4. Et hic quod magnanimo opponitur per excessum Chaos, id est, furiosus, vel ventosus, quem nos dicimus præsumptuosum quod optimè explicat. 2. 2. q. 21. art. 1. in Cor. ibi: Respondendo dicendum, quod præsumptio videtur importare quandam immoderantiam spei. Spei autem objectum est bonum arduum possibile. Possibile autem est aliquid homini dupliciter: Uno modo per propriam virtutem: alio modo, non nisi per virtutem Divinam. Circa utramque autem spem per immoderantiam potest esse præsumptio. Nam circa spem per quam aliquis de propria virtute confidit attenditur præsumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquid bonum, ut sibi possibile, quod suam facultatem excedit, secundum quod dicitur Judith. 6. præsumentes de se humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret Divinæ potentie potest per immoderantiam esse præsumptio in hoc, quod aliquis tendit in aliquid bonum, ut possibile per virtutem, & misericordiam Divinam quod possibile non est. Sicut cum aliquis sperat, se veniam obtinere sine penitentia, vel gloriam sine meritis: Hæc autem præsumptio est propriè species peccati in Spiritum Sanctum: quia scilicet per huiusmodi præsumptionem tollitur, vel contemnitur adiutorium Spiritus Sancti, per quod homo revocatur à peccato. Hæc sufficienter pro vocum æquivocatione tollenda, & pro explicanda verborum proprietate. Jam ergo à diverticulo non injucundo, in viam rursus navim dirigamus.*

194 Præsumptio etenim de qua loquimur, non in confidentia, sed in conjectura fundatur. Sed ne in errorem facillè incidamus, oportet discernere varios actus, quibus gradatim ascendimus: primus enim

consistit in dubitando: Et tunc solum animus hæret in medio suspensus in neutram partem inclinando. 2. Consistit in suspicando: & tunc in alteram partem animus inclinat, sed non absolute assentitur. 3. Consistit in opinando, & tunc animus alteri parti assentitur, & habet iudicium determinatum, infirmum tamen, & vacillans habens conjunctam formidinem de opposito. 4. In iudicando firmiter, & sine timore: cum scilicet ita intellectus assentitur, ut non formidet de opposito. 5. In ferenda sententia, quæ est interni iudicii exterior patefactio. Hinc præsumptio ad opinionem, & iudicium pro qualitate firmitatis reducitur: Hæc etenim dicit iudicium, vel opinionem rei dubiæ, quæ licet hæc, & nunc credatur esse, verè tamen potest esse, & non esse. *L. 8. tit. 14. p. 3.* Et in hoc præcipue differ præsumptio à fitione juris: Nam fictio juris est de re certò non existente, quæ tamen supponitur tamquam existens ad alios juris effectus: Sic pater, & filius, testator, & hæres fitione juris pro eadem persona habentur, cum verè diversæ sint. Sic Religiosus fingitur mortuus, cum verè vivat, & contra juris fitionem nunquam admittitur probatio. Præsumptio etiam distinguitur ab opinione: Nam opinio, prout communiter accipitur, fundatur in ratione, vel autoritate Doctorum, præsumptio tamen ex indicibus originem ducit: *Iudicium ergo est notabile signum alicuius rei, de qua dubitatur, ad cognoscendam veritatem inservens.* Et hoc est duplex, aliud remotum, quod scilicet, minus idoneum est ad rem ostendendam, quia frequentè fallere potest. Aliud proximum, quod scilicet magis verisimile est, & aptum ad rem, de qua inquiritur demonstrandam. Et quidem pro indiciorum vi crescit, vel decrescit vis præsumptionis: ac propterea quadrupliciter possunt indicia distingui. 1. sunt levia, quæ vix suspicionem giunt. 2. gravia, quæ redunt factum valde credibile. 3. graviora, quæ redunt factum ferè, seu quasi moraliter certum: quæ etiam vehementia vocantur, & ita probant, ut non planè convincent, valde tamen ad plenam probationem accedant, quasi luna cum ultra sui dimidium ad lucem integram aspirat: vel quando ita ad probationem plenam accedunt, ut sola confessio rei deesse videatur. Ut ait *L. 1. §. 1. ff. de Questionib. 4. gravissima, seu maxima, sive vehementissima, quæ undequaque convincunt, & plenam faciunt probationem.*

Præ-

195 Præsumptio ex duplex alia est juris alia est hominis. Præsumptio juris est, quam ipsa Lex elicit in aliquo casu aliquibus suppositis circumstantiis. Quæ rursus aliquando est præsumptio juris tantum, quando scilicet, jus aliquid præsumit, & habet pro vero, donec vel probatione, vel fortiori præsumptione, elidatur: sed nihil Lex statuit pro sententia, vel pœna. Et hæc profectò eum, pro quo stat, liberat ab onere probandi *Arg. c. 2. c. 4. de Probat. l. 10. tit. 14. p. 3.* & secundum eam saltem in civilibus profertur sententia. *c. 2. de Restitut. spoliator. in 6.* debet tamen allegari à parte: Hujus exempla aliqua sunt in hoc Titulo, & plura in aliis: accipe aliqua. 1. præsumptio juris est, quod usum rationis habeat, qui septimum annum implevit. *c. un. de Desponsat. impuber. in 6. 2. præsumitur in iure, quod potentiam generandi habeat masculus, qui 14. annum, foemina, quæ 12. implevit. c. 6. c. 10. de Desponsat. impub. 3. baptizatus præsumitur, qui inter Christianos natus, & educatus est. c. fin. de Presbyt. non baptizatus. 4. ex chirographo cancellato præsumitur, debitorem solvisse. *L. 24. ff. de Probatione.* & alia huiusmodi: aliquando tamen est præsumptio juris, & de iure, quando scilicet Lex aliquid ita præsumit, ut ex ipsa præsumptione jus aliquid firmum statuatur, vel talem sententiam, vel talem pœnam decernat. Ac proinde regularitè probationem in contrarium excludit. *L. 23. C. ad S. C. Vellejan. c. 4. Qui matrimon. accus. ideòque à DD. dicitur necessaria, & violentissima.* Nec est necesse, quod allegetur à parte. Sic ejus præsumit consensum liberam mulieris, quæ coacta viro nupserrat, si per annum cum dimidio ipsi cohabitavit. *c. 21. de sponsalib. Sic præsumit, sponsum in matrimonium absolute consensisse, si desponsatam sub conditione, cognovit. c. 6. de cond. apposit.* Sic præsumit matrimonium de præsentis, si sponsus cognovit sponsam. *c. 30. de Sponsal.* Hodie tamen hæc præsumptio cessat per *Trid. sess. 24. de Ref. matr. cap. 1.* Sic præsumitur relapsus, qui post abjuracionem hæresis, de qua fuerat convictus, vel postea convincitur, hæreticos acceptat, associat, visitat, &c. *c. 8. §. Ille, de Hæret. in 6.* Sic etiam jus præsumit, mulierem accepisse pecuniam, ut pro alio intercederet, si ita scriptum sit in instrumento publico: ac proinde privatur beneficio *S. C. Vellejani. L. 23. C. ad S. C. Vellejan.* alia itidem exempla passim in iure reperies.*

196 Cum ergo præsumptio juris, &

de iure habeatur pro veritate, ille, contra quem estat, habetur ut convictus, & confessus, ac proinde nec appellare potest. *Arg. L. 2. C. Quorum appellacione.* nec admittitur juramentum ejus, contra quem stat: siquidem quando causa est certa, sicut est, ubi datur præsumptio juris, & de iure, non deferretur à Iudice juramentum. Et regularitè hac præsumptione stante non est locus probationi in contrarium. *L. 23. C. ad S. C. Vellejan. c. 4. Qui matrimon. accusar. c. 30. de Sponsal.* contra eam tamen admittitur. 1. Confessio iudicialis facta ab eo pro quo stat præsumptio, & etiam extrajudicialis, quando plenè probat, secus alitè. Sic pro re iudicata stat præsumptio juris, & de iure, & tamen si ille, pro quo est sententia, seu res iudicata, rem alitè esse, ac in sententia continetur, fateatur, eliditur præsumptio per talem confessionem: nam hæc est veritatis testimonium, & præsumptio non est ipsa veritas, licet pro veritate habeatur. 2. Eliditur præsumptio per evidentiam facti contrarii: Nam præsumptio est velut umbra veritatis, evidentiâ, velut lux, & sicut ad conspectum lucis evanescit umbra: Sic adveniente evidentiâ, cessat præsumptio. Evidentiâ enim est omnium probationum perfectissima, ideò ad eam in congressu Græcorum recurtebat Ajax: *Denique, quid verbis opus est? Spectemur agendo. Arma viri fortis medios militantur in hostes: Inde iubete peti, & referentem ornatè relatis.* 3. Admittitur contra talem præsumptionem probatio per testes. Et quidem si directè contra eam probandum est, plures, quando duo, vel tres requiruntur. 4. Probatio per instrumentum publicum. Hoc namque facit liquidam, & evidentem rem. 5. Probatio indirecta, quando scilicet, quis intendit probare non dari talem præsumptionem, nec qualitates ad illam requisitas. 6. Si semel contra ipsam aliqua probatio admittatur, parte non opponente, quia cum videatur juri suo renuntiare, cessat præsumptio. De quibus late *Mench. & Mascard.*

197 Præsumptio hominis est conjectura ab homine formata ex variis indicibus, & facti circumstantiis, nullo tamen iure expressa. Si ex levibus indicibus assumatur, dicitur levis, seu potius temeraria suspicio. Sic Pharisei temerè dicebant de Christo Domino; hic si esset Propheta sciret utique qualis esset mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est: Similiter temerarium est, ex deformitate corporis animæ deformitatem inferre, ex illo Tiraquei, & alto-

ium

tum principio: *Species corporis simulacrum est mentis figuræque probitatis*. Et sic de aliis levibus iudiciis discurrendum est. *Lacroix lib. 3. p. 2. ex n. 1181.* hujusmodi equidem suspicio nihil probat. *C. 9. §. 1. ibi: Omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda, vel recipienda. C. de Purg. vulgar. c. 44. de Sentent. excom. L. 8. tit. 14. p. 3. ibi: Pero en todo pleyto non debe ser cabido solamente prueba de señales, è de sospecha: : por que las sospechas muchas vegadas non aciertan con la verdad. D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 3. in Corp. ibi: Est autem triplex gradus suspicionis, primus quidem gradus est, ut homo ex levibus iudiciis, de bonitate alicujus dubitare incipiat, & hoc est veniale, & leve peccatum. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius estimat ex levibus iudiciis, & hoc si sit de aliquo gravi est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi, ubi Glos. sup. illud. 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus judicare, subdit: Etsi ergo suspensiones vitare non possumus, quia homines sumus: iudicia tamen, id est, definitivas, firmasque sententias continere debemus. Tertius gradus est, cum aliquis iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum, & hoc dicitur ad injuriam pertinere: unde est peccatum mortale. Quod si præsumptio oriatur ex iudiciis verisimilibus frequenter cum eo, quod præsumitur conjunctis, dicitur probabilis, & discretæ: v. g. Si quis iudicet non esse pudicam illam, quæ sæpè sola cum juvenibus, præsertim in loco obscuro conversatur. Et hæc quidem præsumptio semiplenè probat: ac proinde illi, contra quem stat iudicium in Foro Canonico purgatio. *c. 4. de Purgat. Canon. ibi: Si ex verisimilibus suspicionibus fuerit propulsatus, Canonice se purget.* In Seculari proceditur ad torturam. *L. 18. §. 1. ff. de Questionib.* Et si tali præsumptioni juramentum accedat plena completur probatio. *c. 13. h. t.* Idem est si fama publica, vel unus testis accedat. *Gonz. in c. 12. h. t.* Si verò præsumptio ex gravissimis iudiciis oriatur, quæ vehementer cogunt ad moralem credulitatem, dicitur violenta, & vehemens: Talis erit, si quis præsumat adulteram eam, quæ undecim menses post mortem mariti peperit: vel si solùm cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto jacentem videat, & præsumat eorum commixtionem. Hæc quidem præsumptio plenè probat, & in civilibus capituli non sufficit ad condemnationem, sicut Salomon ex violenta præsumptione amoris erga infansem, veram ejus matrem*

declaravit. *c. 2. h. t. C. 8. tit. 14. p. 3.* Et habetur figuræque probitatis. *3. Reg. cap. 3. ex n. 16.* ubi audita mulierum contentione dixit Salomon: *Afferte mihi gladium: cumque atulissent gladium coram Rege: dividite, inquit, infansem vivum in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri: Dixit autem mulier, cuius filius erat vivus ad Regem: (commota sunt quippè viscera ejus super filio suo) Obsecro Domine, date illi infansem vivum, & nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur. Respondit Rex, & ait: Date huic infansem vivum, & non occidatur: hæc est enim mater ejus. In causis quidem criminalibus, quæ sunt occultæ, & difficilis probationis, hæc violenta, vehementissima, vel vehementissima præsumptio sivè juris, sivè hominis non solùm sufficit ad poenam arbitriariam, & extraordinariam, sed etiam ad ordinariam poenam infligendam. *c. 12. h. t. c. 11. de Simon. c. 1. de Homicid. in 6. L. 34. C. ad Leg. Jul. de Adulter. alias incestus, adulteria, & alia hujusmodi crimina vix possent puniri poena ordinaria cum gravi Reipublicæ damno: Nam talia crimina, cum sæpè in abscondito committantur difficillimè probari possent, ac per consequens inutilitèr esset certa poena ad illorum punitionem statuta. Ita Abbas, Menoch. Gonz. in c. 14. h. t. n. 7. & alii contra Anton. Gom. 3. Var. cap. 12. n. 25. & alios, qui dicunt, in tali casu reum esse absolvendum. Nec obstat text. in c. 1. 2. q. 1. ibi: Nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut spontè confessum. Nec text. in c. 14. h. t. ibi: Propter solam suspensionem, quamvis vehementem, nolumus illum, tam gravi crimine (hæresis) condemnare. Nec text. in L. 5. ff. de Pœnis, l. fin. C. de Probation. ubi in criminalibus requiruntur probationes liquidissimæ, & luce Meridiana clariores: Hi enim, & alii Textus similes non obstant: quia quando contra aliquem stat præsumptiones vehementissimæ, & violentæ, ipse pro convicto habetur, & contra ipsum habetur probatio luce Meridiana clarior respectu illius delicti, quod vix aliter posset puniri, ob ejus naturam. At verò ubi gravius est delictum vehementiores præsumptiones sunt necessariæ, arg. c. 3. de Elect. in 6. ibi: Ubi periculum majus intenditur, ibi proculdubio est plenius consulendum. Quando verò agitur de poena capitali non sufficit ad condemnationem præsumptio, etiam violentissima: nam semper est compatibilis cum falsitate: quod sal-**

saltem in nostra Hispania servandum est. *L. 7. tit. 31. p. 7. ibi: Non se deben los Juzgadores rebatar à dar pena à ninguno, por sospechas, nin por señales, nin por presumpciones.* *L. 26. tit. 1. p. 7. ibi: La persona del ome es la mas noble cosa del Mundo; è por ende decimos, que todo Juzgador que oviere à conocer de tal pleyto, sobre que pudiese venir muerte, è perdimiento de miembro, que debe poner Guarda muy afinadamente, que las pruebas que recibiere sobre tal pleyto, que sean leales, è verdaderas, è sin ninguna sospecha; è que los dichos, è las palabras que dixeren firmando, sean ciertas, è claras, como la luz, de manera, que non pueda sobre ellas venir aubda ninguna. E si las pruebas, que fuessen dadas contra el acusado, non dixessen, è testiguassen claramente el yerro sobre que fue hecha la acusacion, è el acusado fuesse ome de buena fama, debelo el Judgador quitar por sentencia. E si por aventura fuesse ome mal enfemado: è otrosi por las pruebas fallasso algunas presumpciones contra el, bien lo puede estonce fazer atormentar, de manera que pueda saber la verdad del. Et. ibid. Gre. Lop. qui ait: Quod ex iudiciis indubitatis debet fieri tortura acerrima. *Covall. Com. q. 337. Aceo. in l. 1. tit. 19. lib. 5. R. C. n. 6. Heroia in Cur. Philipp. p. 3. §. 15. n. 18.**

198 Quamvis semper ad arbitrium Judicis sit recurendum, ut declaret quam præsumptiones, seu indicia, hic è nunc sint levia, vel gravia, violenta, seu vehementissima: quod pro varietate personarum, temporum, locorum, aliarumque circumstantiarum definit: tamen ex sequentibus regulis, quas afferunt jura, & DD. aliæ pro casibus particularibus emergentibus possunt inferri, ita tamen ut consideretur, quod quæ non prosunt singula, cuncta juvant. Sic ergo si solus cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto jacens inveniantur, copula præsumitur. *c. 12. h. t.* nisi sint consanguinei, præcipuè pater, & filia, frater, & soror. Si masculi, etiam extranei, nudi reperiantur in eodem lecto non est violenta præsumptio commixtionis Sodomitica, præcipuè in nostra Hispania, ubi hoc peccatum abominabile est: nisi fortè alia indicia hoc suadeant. *Molin. de Justit. & jur. tr. 4. D. 15. n. 14.* Copula profecto præsumitur, si aliquis juvenis occultus invenitur in domo, in qua est pulchra mulier, vel si vir habeat soluta femoralia, & mulier, recuset ostium clausum aperire. *Lacroix lib. 4. n. 1439.* contra eum, qui fassus est pecuniam accepisse, & hoc constat ex scriptura, si

intra biennium exceptionem non numeratæ pecuniæ, non opponat, præsumitur eam numerasse. Qui iudicium declinat nocens præsumitur, innocens tamen, qui se iudicio offert. *c. 4. h. t.* Hinc fuga ante inquisitionem, vel accusationem facit præsumptionem non levem commisi delicti: videtur enim ex conscientia criminis nasci, post accusationem tamen aliqualem generat suspicionem: quæ aliis adminiculis antecedentibus sufficit ad torturam; *arg. c. 4. h. t. Et ibid. Gonz. n. 3.* Si verò quis effracto carcere, in quo injustè detinebatur, fugiat, nihil ipsi talis fuga nocet: Si tamen justè detinebatur, gravem saltem præsumptionem inducit talis fuga; & in nostra Hispania reus pro confesso habetur. *L. 7. tit. 26. lib. 8. R. C. ibi: Todo hombre que huere de la cadena, vaya por hechor de lo que le fuere acusado. L. 39. Styl. Et ibid. Paz ex n. 8.* non tamen habetur pro delicti perpetratore, qui quamvis fugisset à carcere, postea rediit, multoque minus, qui à carcere fugit, ut se Judici Superiori sistat: imò ipse reus admittitur à Superioribus iudicibus, & datur provisio in forma contra Judices inferiores, ut non procedant contra reum, nec contra ejus bona. Et sic quotidie prædicatur juxta *Didac. Perez, & Aceved. in l. 7. tit. 26. lib. 8. R. C.* Non tamen ex quacumque fuga confessio delicti inducitur; sed solùm, quando omnes incarcerati, vel major pars eorum conspirantes frugerunt carcerem, & fugerunt. *L. 13. tit. 29. p. 7. Et ibid. Gregor. Lop. V. Acordandose. Aceved. ubi sup. n. 3.* Item qui ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præsumitur. *c. 5. h. t.* Item vicinus præsumitur scire, quæ acciderunt in vicinia, *c. 7. h. t.* & ibidem sunt communiter nota, & à fortiori scire creditur, quod in loco remoto scitur. *c. 8. h. t.* Nullus itidem donare præsumitur, quia nullus præsumitur suum jactare. *L. 25. ff. de Probat.* Nec inter personas valde conjunctas præsumitur incestus: nec delictum carnis præsumitur de sene, qui in juventute continuit, maximè si est literatus. *C. 15. h. t.* Deinde res nunc præsumitur esse, sicut olim erat, nisi probetur mutata; sicut termini confinium censentur nunc esse ubi olim erant. *L. 11. ff. Finium regund.* etiam status rei pro tempore præterito in his, quæ temporis cursu non mutantur, præsumitur pro futuro. *c. 9. h. t.* Et qui olim possedit aliquam rem, nunc ipsam ex eodem titulo possidere creditur. *C. 17. de Rest. spoliator.* Item qui semel fuit Dominus alii

cujus rei, ejus dominus præsumitur, donec contrarium probetur, & illud, quod habuit in suis bonis pater, vel avus, in bonis filii, vel nepotis esse censetur. *L. 10. tit. 14. p. 3.* Et dispositio testatoris semel facta non censetur mutata. *L. 22. ff. de Probat.* & legatum relictum in institutione censetur in substitutione repetitum. *L. 74. ff. de legat. 1.* filius legitimus in patria potestate esse censetur. *L. 8. ff. de Probat.* Et generaliter ex præteritis regulariter præsumitur ad futura. *C. 9. h. t.* Et conversatio in adolescentia facit præsumptionem in senectute. *c. 3. h. t.* Et hac ratione, qui de aliquo delicto accusatur, facit informationem de vita, & moribus ad compurgandum suspicionem, si quæ contra ipsum insurgit ex processu, & accusatione. *L. 3. §. 12. ff. de Re militat. L. 26. tit. 1. p. 7. Et ibid. Greg. Lop. V. de Buena fama. Hevia in Cur. Philip. p. 3. §. 15. n. 19.* Etiam qui semel est malus, semper præsumitur malus. *c. 8. de Reg. jur. in 6.* intellige tamen cum com. DD. in eodem genere mali. Et qui leges præteritas contempsit, & futuras contempturus creditur. *c. 9. h. t.* Et generaliter, semel bonus semper præsumitur bonus, nisi malus probetur. *c. 3. h. t.* dum talis præsumptio in tertii præjudicium non cedat; & si aliæ conjecturæ non præponderent in contrarium. Qui tamen agit male odit lucem, juxta veritatem Evangelicam. Ignorantia alicujus facti præsumitur, quando scientia non probatur. *c. 47. de Reg. jur. in 6.*

199 Similiter qualitas, quæ alicui naturaliter inest, semper adesse præsumitur. Non tamen præsumitur qualitas, quæ accidentaliter inest, sic non præsumitur, alicui esse doctum, nobilem, Doctorem, vel Clericum. Et hinc quamvis non præsumatur quis nobilis, præsumitur sanguinem purum, & sine macula habere. Et generaliter in homine præsumitur id, quod suæ conditioni connaturale est: sic præsumitur in juvenibus facilitas, & ignorantia; *arg. L. 1. ff. ad S. C. Macedon.* in foeminis timiditas, imbecillitas, & loquacitas. *L. 2. §. 2. ff. ad S. C. Vellejan. c. 10. de V. S. in senibus prudentia præsumitur. L. 5. ff. de Jur. immur.* observa tamen pro varietate ætatum varias præsumptiones ex *Horat. in Art. Poetic. Etatis cujusque notandi sunt tibi mores, mobilibusque decor naturis dandus, & annis. Reddere, qui voces jam scit quer, & pede certo signat humum, gesit paribus colludere, & iram colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horas.* Imberbis juvenis tandem custode re-

moto gaudet equis, canibusque, & aprici graminis capi, cærens in vitium flæti, monitoribus asper, utilium tardus provisor, prodigus æris, sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix. *Conversis studiis etas, animusque virilis querit opes, & amicitias: inseruit honori, commisisse cavet, quod non mutare labores. Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod querit, & inventis miser abstinet, ac timet uti, vel quod res omnes timidè, gelidèque ministrat, dilator, spelongus, iners, avidusque faturi, difficilis, querulus, laudator temporis acti se puero, censor, castigatorem minorum.* Deinde quilibet præsumitur liber, nisi probetur servus: quod & in prædiis locum habet. *L. 9. l. 10. C. de Servitut. Præterea quilibet præsumitur idoneus ad aliquem actum exercendum, si post inquisitionem vitium non appareat. C. fin. h. t. Parentes, & liberi, & conjuges vicissim se amare, præsumuntur. L. 7. §. ff. de Rebus eorum. Et ibid. Gothofr. L. 4. tit. 27. p. 4. ibi: Amistad de natura es la que ha el padre, de la madre con sus hijos, de el marido a su muger. Et expressit Poeta dum ait: Omnis in Ascanio chari stat cura parentis. Et hinc in dubio ex tali amore potest in ferri paternitas, & filiatio; ut Salomon probavit. *3. Reg. c. 3. c. 2. h. t. L. 8. tit. 14. p. 3.* Item quando in eodem naufragio simul duo perierunt, præsumitur, quod senex perit ante juvenem, impubes ante matrem, mater ante puberem, uxor ante maritum, infirmior ante fortiozem. *L. 22. l. 23. ff. de Reb. dubiis.* Nec ullus post centum annos vivere præsumitur. Nec delictum præsumitur, nisi probetur. *L. 51. ff. pro socio.* Hinc si in carcere inveniatur cadaver alicujus rei non confessi, nec legitime convicti, morte naturali præsumitur mortuus, ac proinde non est privandus Ecclesiastica sepultura: quod si inveniatur laqueo suspensus, aut alia adsint signa mortis violentæ, censetur a se ipso, vel à Demone occisus. *Lacr. lib. 4. n. 1477.* Quando ex duobus digladiatoribus unus occubuit, præsumitur fuisse aggressor. Et servus delinquens, sine consensu Domini deliquisse censetur; *arg. L. 2. ff. de Noxal. action.* In possidente, nisi jus possessionis illius resistat, bona fides præsumitur, nisi alius sit antiquior possessor, vel aliter probetur mala fides. *L. 30. C. de Eviction.* In dubio præsumitur pro Principe, & pro Judice. *L. fin. C. de Offic. Civil. jud. c. 7. de Prob.* Electus ad aliquod munus, vel officium dignus præsumitur. *C. 14. l. 1. q. 3. Doct. doctus censetur. L. un. C. de Pro-**

fes-

fessor. qui in Urb. Artifex, peritus in sua arte creditur. *L. 6. C. de Re Militat. & Officialis, & in arte peritus præsumitur rectè suis officiis fungi.* Quando dubitatur, an in judicio ritè processum sit, præsumitur pro justitia processus. Si dubitetur in aliquo metu, vel spontè factum sit, non metu, sed spontè factum præsumitur; *arg. L. 2. C. de his quæ vi.* Denique in quocumque casu dubio ad præsumptionem faciendam debemus præ oculis habere, quod nos docet. *Text. in c. 2. de Reg. jur.* ibi: *Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant in meliorem partem interpretemur.* Et hac ratione, si Clericus amplectatur mulierem, vel etiam eam deosculetur, potius ex amore honesto, quam ex animo fornicario hoc procedere credendum tenent. *Mascar. & Lacr. lib. 4. n. 1439.* Sed hoc plurimum ex circumstantiis pendet. Deinde, quando quis facit, quod sibi prodest, & alteri nocet, præsumitur uti jure suo, ac proinde non creditur animo injuriandi, vel nocendi hoc facere: nec calumnia præsumitur in eo, qui ex necessitate officii accusat, vel denuntiat. *L. 2. C. de His, qui accusar.* Hoc tamen locum habet tantum in actibus indifferentibus, vel etiam in illis, qui licet speciem mali gerant, possunt hic, & nunc in meliorem partem interpretari, non verò in illis, qui secundum se mali sunt, ut dicitur in dicto *c. 2. de Reg. jur.* ibi: *Quod enim scriptum est: ex fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemia, ebrietates, & similia, de quibus nobis permittitur judicare: ac propterea quando de delicto constat, hoc esse dolo commissum præsumitur: c. 1. h. t. ibi: Sicut noxius est, qui mittit lanceas, & sagittas in montem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus dicit: ludens feci. Et ibid. DD. alias delicta frequentè manerent impunita. Si verò probaretur, quod casu, errore, vel violentia illud accidit, & præter agentis intentionem: posset profectò excusari. Nam voluntas, est quæ distinguit delicta. *L. 20. C. ad L. Jul. de Adult. C. 10. 32. q. 5. ibi: Sicut enim peccatum sine voluntate opus non facit, &c.* quinimò in aliquibus delictis ipse affectus, & conatus ad delictum, etiamsi hoc non sit opere consummatum, punitur, tanquam si opus esset perfectum. Quod quidem hodie solum habet locum in delictis atrocioribus, & quidem quando delinquens prævenit ad actus valde proximos ad ipsum delictum, & ejus perfectionem, seu*

Tom. I.

consumationem, ita ut per delinquentem non est, quominus perficiatur. Ita in nostra Hispania punitur conatus ad Sodomiam, etiamsi hæc non consumetur. *L. 1. tit. 21. lib. 8. R. C.* Similiter puniuntur affectus ad proditorem, si in factum, vel dictum prorumpit. Conatus ad homicidium per venenum, si hoc fuit paratum, vel saltem propinatum; Conatus ad homicidium ex insidiis committendum, si saltem ad vulnus grave pervenit. *L. 2. tit. 23. lib. 8. R. C.* sed licet Judex in his casibus possit imponere poenam ordinariam, imò & aliquando teneatur: tamen sæpè multum pendet ab ejus arbitrio mitigare poenam. *L. 2. tit. 31. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. & Aceved. in L. 2. tit. 23. lib. 8. R. C. Gonz. in c. 1. h. t. ex n. 7.* Hucusque retuli varia præsumptionum exempla, quæ à jure, & DD. communiter afferuntur, licet plura ex his in idem sub diversis tantum vocibus, recidant; sed ex hoc ipso major claritas ad diversos casus habetur, & ideo ea ommittere nolui. Quod si duæ præsumptiones contrarie concurrant, tunc etiamsi alia juris sit & alia hominis; validior, & fortior prævalet. *C. 3. Qui filii legis. L. 7. ff. de in Integrum restit.* Quippe una præsumptio alia præsumptione eliditur: *Sic ars eliditur arte.* Et omnes præsumptiones, adveniente veritate evanescent. Ut verò sciatur, quænam fortior, vel validior sit, & quænam per consequens subsistat hic, & nunc, quando aliquod dubium circa hoc insurgit: hæc regulæ quasi reflexæ debent attendi. 1. cæteris paribus fortior habetur præsumptio, quæ stat pro actus valore. *L. 12. ff. de Reb. dub. 2.* benignior debet rigidiore prævalere. *L. 56. ff. de Reg. jur. C. 49. eod. in 6. 3.* specialior generali derogare censetur. *C. 34. de Reg. jur. in 6. 4.* juri conformior prævalet illi, per quam jus aliquomodo corrigitur; *arg. C. 29. de Elect. in 6. 5.* præsumptio juris cæteris paribus hominis præsumptione est validior; *arg. C. 1. de Constitut. 6.* honestior, & delictum excludens prævalet contra eam, ex qua delictum inferitur; *arg. L. 51. ff. Pro socio. 7.* quæ pro reo est favorabilior censetur, quam ea, quæ est pro actore. *L. 125. ff. de Reg. jur. 8.* illa, per quam animæ magis consultur, magis debet attendi, *arg. C. 12. de Sponsal. Denique in quocumque dubio debet præferri præsumptio, quæ est verisimilior ei, quæ talis non est: & quod plerumque fieri consuevit. C. 45. de Reg. jur. in 6.* Alia plura sunt in hac materia, de quibus latissimè Menoch. de Præsumptionibus. & alij.

Ss 2

TIT.